

'İnsanlığın kaderi bu olamaz'

Şenses: 'Ne yazık ki, Türkiye son otuz yılda neoliberalizmi bütün unsurlarıyla benimseyen ülkeler arasında yer aldı.'

SERAP UYSAL

RADİKAL KİTAP / 04/12/2009

Fikret Şenses: 'Dünyadaki büyük adaletsizliklere çare bulamayan, hatta kayıtsız kalan bir sistem sürüp gidemez, insanlığın kaderi bu olamaz. Bugünün hâkim çevrelerinin yaygın yoksullukla ve işsizlikle mücadele söylemi içinde eski sosyalist sistemin ekonomik haklar konusundaki olumlu sonuçlarından bu bağlamda nedense hiç söz edilmiyor'

Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma kitabını derleyen Fikret Şenses, özellikle kalkınma iktisadı konusunda Türkiye'nin sayılı akademisyenlerinden biri. Bugün dünyayı anlamak için bir kılavuz niteliğindeki kitapta çoğu uluslararası üne sahip yazarlar tarafından kaleme alınmış on dokuz makale yer alıyor. Fikret Şenses'e neoliberal küreselleşmenin karşı konulmaz etkileriyle kalkınma politikalarının yeni bir yanıt olma imkânlarını sorduk...

Kitabımız için kalkınma iktisadı ve küreselleşmeyle ilgili Türkçedeki en kapsamlı çalışma ifadesini kullanabilir miyiz?

Kalkınma iktisadı çok geniş bir alanı kapsıyor. Son yıllarda yazılanlar da doğal olarak küreselleşmeyle bağlantılı. Bu konularda çalışan ve önemli katkılarda bulunan değerli meslektaşlarım var. Onlarla birlikte ortak çabamız kalkınma konusunu gündemde tutmak, ülkemizdeki ve dünyadaki eşitsizliğe, yoksulluğa, işsizliğe dikkat çekmek... Kalkınma konusunun, diğer sosyal bilim alanlarıyla birlikte iktisadın da temel sorunsallarından birisi olması gerektiğini vurgulamak istedik. Bu kitap da bu amaçlara yönelik bir çabanın ürünü. Kitapta farklı konularda, çoğu uluslararası üne sahip yazarlar tarafından yazılmış on dokuz makale var. Bu özellikleriyle mevcut Türkçe yazına mütevazı bir katkı niteliği taşıyor. Özellikle İngilizce yazına ulaşma olanağı olmayan öğrencilerin kalkınma konuları hakkında bu yetkin yazarlar aracılığıyla bilgi sahibi olmalarını, ilgilerinin artmasına katkıda bulunmayı amaçlıyor. Bunun da ötesinde kalkınma konularına ilgi duyan herkese en temel konularda bilgilerini güncelleme fırsatı vermeye çalışıyor.

Makale seçimlerinde neyi ölçüt aldınız? Tutarlılık adına neyi seçmediniz örneğin?

Son yıllarda neoklasik iktisat ve neoliberal küreselleşmenin birbirlerini desteklediği bir süreç içindeyiz. Başta öğrencilerimiz olmak üzere genel olarak iktisat topluluğu Türkiye'de de serbest piyasa ağırlıklı görüş ve uygulamaların adeta bir

bombardımanı altında. Bu kitaptaki makalelerin tamamını yakın bir kısmı, bu sürece hâkim olan iktisattan farklı bir pencereden bakan yazarların görüşlerini yansıtıyor. Bugünkü gidişatın kalkınma için elverişli bir ortam oluşturmak bir yana, olumsuz sonuçlar doğurduğunu ileri sürüyor, alternatif bakış açıları sunuyor. Bugünkü hâkim iktisadın bakış açıları ve neoliberal iktisat politikası uygulamaları gündemi zaten fazlasıyla işgal ettiği için kitap okuyucuları farklı bakış açılarıyla tanıştırmayı amaçlıyor. Yine de tartışmalara temel oluşturması için hâkim iktisadın bakış açılarını yansıtan bir iki makaleye kitapta yer verdik.

Kitapta Marx, Polanyi ve Keynes hakkında yazılmış ilginç makaleler var. Neoliberal küreselleşme bağlamında bu üç ismin önemi nedir? Gerçekten yan yana durabilirler mi sizce...

Bu üç yazarın kalkınma konularındaki düşüncelerinin çok iyi bilindiğini sanmıyorum. Kitaptaki bu üç makale bu eksikliği bir ölçüde gidermeyi amaçlıyor. Yaklaşım farklılıklarına karşın ve farklı derecelerde de olsa her üç yazar da bugünkü hâkim yaklaşımlardan önemli ölçüde ayrıldıkları için bu kitapta yan yana durabildiler. Keynes'in ilk kalkınma iktisatçıları önemli ölçüde etkilediğini biliyoruz. Polanyi kalkınma konularıyla da bağlantılı olarak ülkemizde de giderek daha çok ilgi çekiyor. Çok önemli bir bilim insanı olmasına karşın Marx'ın adını dahi belki hiç duymadan öğrencilerin mezun olabildikleri bir dönemden geçiyoruz. Kapitalizmin günümüzdeki krizi Marx'a karşı ilginin artmasına neden oldu. Bu kitapta yer verdiğimiz makale onun kalkınmaya ve az gelişmiş ülkelere ilişkin görüşlerinin bir nebze olsun bilinmesini amaçlıyor.

Bilmem katılır mısınız? 21. yüzyıla kapitalizm rakiplerini alt etmiş olarak girdi. Diğer yandan anti-kapitalizm anti-küreselleşmeci bir harekete dönüştü. Böylesi bir gelişme kaçınılmaz mıydı, yoksa küreselleşme olumsuz bir içerik taşıyan klişeye mi dönüştü?

Ben bunu bir 'alt etme' olarak görmüyorum. Alt etme söz konusu olsaydı eskisine kıyasla daha iyi bir dünyada yaşıyor olurduk. Dünyada her yıl, kötü beslenme başta olmak üzere önlenemez nedenlerden 11 milyon çocuk ölüyor. Dünya nüfusunun en zengin yüzde 1'lik kesiminin toplam geliri dünya nüfusunun en yoksul yüzde 57'lik kesiminin gelirene eşit. Yani en zengin 50-60 milyon kişi en yoksul 3 milyara yakın insanın toplam geliri kadar gelir elde ediyor. Son otuz yılın ekonomik ve sosyal göstergeleri önceki döneme kıyasla, bırakınız önemli bir iyileşmeyi, birçoğunda kötüleşmeye işaret ediyor. Ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyi farkları giderek açılıyor. Son otuz yılda neoliberal küreselleşme dönemini yaşıyoruz. Bu dönemde sosyalist sistemde bir çözülme gözlemlendi. İki dünya savaşı arasında da bugünküne benzer özellikler taşıyan küreselleşme süreci çözülmüş, radikal bir geri dönüş yaşanmıştı. Sosyalist sistemin çözülmesi gibi, bugün içinden geçtiğimiz ve kapitalizmin merkezini vuran krizin de genellikle öngörülemediği olması, geleceği kestirmenin o kadar kolay olmadığına işaret ediyor. Dünyadaki büyük adaletsizliklere çare bulamayan, hatta kayıtsız kalan bir sistem sürüp gidemez, insanlığın kaderi bu olamaz. Bugünün hâkim çevrelerinin yaygın yoksullukla ve işsizlikle mücadele söylemi içinde eski sosyalist sistemin (insan hakları ve demokrasi performansındaki önemli kusurlarına karşın) ekonomik haklar konusundaki olumlu sonuçlarından bu bağlamda nedense hiç söz edilmiyor. İşsizlikle ve yoksullukla mücadeleyi ön planda tutan, sağlık ve eğitim başta olmak üzere kamu hizmetlerine toplumun her kesiminin hakça ulaşabildiği, eşitlikçi ama aynı zamanda insan haklarına ve demokrasiye saygılı yeni bir toplumsal düzenin ortaya çıkacağı ümidini taşıyorum. Yani bir ölçüde sosyalizmin ekonomik ve sosyal hakları gerçekleştirmedeki başarısıyla liberal demokrasinin sivil haklara verdiği önemi sentezleyen bir düzen.

Küreselleşme hareketinin geleceği ya da mevcut konumunu nasıl görüyorsunuz?

Kimi olumlu katkıları yok değil ama neoliberal küreselleşmenin ulusal ve uluslararası sermayenin çıkarlarını kollarken, milyonlarca insanın giderek daha da marjinalleşmesine yol açan bir süreç olduğunu en baştan kabul etmemiz gerekir. Neoliberal küresel düzeni biçimlendiren son derece dengesiz güç ilişkilerinin ve devasa eşitsizliklerin hâkim olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Bu süreçten zarar gören, ona karşı direnmesi gereken kesimler ise oldukça dağınık bir görünüm içinde. Aynı dağınıklık küreselleşme karşıtı hareket için de geçerli. Az gelişmiş ülkelerin bugünkü adaletsiz küresel düzen karşısında güç birliği yapmaları ve ortak hareket edebilmeleri de eskisi kadar kolay görünmüyor. Üstelik az gelişmiş ülkeler-gelişmiş ülkeler temelindeki bir mücadelenin de adaletsizliklerin giderilmesi için yeterli olmadığı açıkça ortada. Az gelişmiş ülkeler içinde güç dengesizlikleri ve onun bir yansıması olarak işsizlik ve yoksulluk çok yaygın. Toparlanmak ve ulusal-uluslararası platformlarda ses çıkarıp etkili olmak kısa erimde zor görünse de bugünkü küresel düzenin sermaye yanlısı yörengeden çıkarılıp gerçekten insani bir çehreye büründürülebilmesi için tek çıkar yol gibi görünüyor. Bunun için de başlıca iki alanda etkili demokrasi mücadele verilmesi gerekiyor. Birincisi, az gelişmiş ülkeler aleyhine çalışan uluslararası kurumsal yapının biran önce demokratikleşmesi. İkincisi ise, ülkelerin kendi içlerinde, çalışan kesimlerin ve yoksulların daha etkili bir konuma gelebilmelerini ve siyasal olarak da güç kazanabilmelerini sağlayabilecek gerçek bir demokrasinin önünün açılabilmesi.

Çin modeli mevcut kapitalizme alternatif olarak gösteriliyor. İyimser bir yorum mu sizce bu?

Her ülkenin tarihiyle, ekonomisiyle, kurumlarıyla ve sosyal ve kültürel yapısıyla özgüllükler taşıdığı ve deneyimlerin bir ülkeden diğerine kolaylıkla taşınmayacağı kalkınma iktisadının temel öğretileri arasında yer alıyor. Neoliberal dönemin en hızlı büyüyen ülkesi olarak Çin'in, neoliberal politikaları bir bütün olarak körü körüne uygulamayıp, tam tersine onlardan önemli ölçüde ayrılarak çok yüksek büyüme oranlarına ulaşmış olması kalkınma konularıyla uğraşanların gözden irak tutmaması gereken bir olgudur. Çin modeli, az gelişmiş ülkelerin kendilerine özgü iktisat politikası uygulamalarının önünü (politika alanlarını önemli ölçüde daraltarak) tıkayan bugünkü küresel düzen içinde dahi kayda değer manevra alanlarının

olabileceğini göstermesi açısından da önemli. Öte yandan, Çin'in insan hakları ve demokrasi açısından karnesinin çok iyi olmadığı kalkınma iktisatçılarının da asla göz ardı etmemesi gereken bir husustur.

Kalkınma politikaları, kamu mülkiyetinin devamı ya da kendi kendini yönetme biçimleri unutulur ya da daha az önemsenir oldu sanki. Bugün devlet algısının zayıfladığı da görülüyor. Bizim gibi pek çok ülke kalkınmak, düze çıkmak istiyor. Ne yapmalı veya ne yapmamalı sizce...

Kalkınmanın temel amaçları arasında sanayileşmeye dayalı yapısal değişim, yoksulluğun ve eşitsizliklerin azaltılması gibi amaçlar ön planda tutulmalıdır. Bugünün yüksek gelirli ülkelerinin sanayileşme ve hızlı büyüme süreçlerinin arkasında etkili bir devlet müdahalesinin yattığı, mevcut neoliberal bombardıman ortamında adeta unutturulmak istenircesine arka plana itilen bir gerçektir. Ne yazık ki, Türkiye son otuz yılda neoliberalizmi bütün unsurlarıyla benimseyen ülkeler arasında yer almıştır. Devletin kalkınmadaki rolünü, sanayileşmeyi ileri düzeyler taşıyabilecek kamu girişimciliğini asla yadsımayan ve finansal piyasalar başta olmak üzere dış piyasalarla bütünleşmeye daha dikkatle yaklaşan yeni bir kalkınma yaklaşımına gereksinim vardır. Yerli ve yabancı sermaye yatırımlarında seçicilik, tarım sektörünü ihmal etmeden sanayileşmenin ve yerel teknolojik yeteneklerin gelişmesinin ve istihdam artışlarının öncelikli hedefler arasında yer alması gerekir. Sağlık ve eğitimi temel bir hak olarak gören eşitlikçi bir toplum düzeni anlayışı içinde yoksullukla etkili mücadelenin hedeflenmesi bu yaklaşım doğrultusunda belirlenecek kapsamlı bir kalkınma stratejisinin temel unsurları arasında yer almalıdır. Bugünkü küresel düzenin bu doğrultudaki politikaların uygulanması için çok da elverişli olmaması, bu hedeflere yönelik olarak uluslararası kuruluşların güdümünde olmayan düşünce üretmeyi, bu yönde somut adımlar atmayı ve kalkınma sorunlarıyla boğuşan diğer ülkelerle ittifaklar oluşturmayı engellememelidir.

NEOLİBERAL KÜRESELLEŞME VE KALKINMA

Derleyen: Fikret Şenses

İletişim Yayınları

2009

774 sayfa

35 TL.